

Олена Володимирівна ЛИСА

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів,
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
E-mail: elenalya@yandex.ua

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Лиса, О. В. Фінансова безпека суб'єктів господарювання в сучасних умовах [Текст] / Олена Володимирівна Лиса // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О. В. Ярошук (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2016. – Том 26. – № 1. – С. 58-64. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Вступ. Стаття присвячена дослідженню різних підходів до визначення сутності поняття «фінансова безпека підприємства», ідентифікації загроз фінансовій безпеці вітчизняного суб'єкта господарювання, а також сучасного стану фінансової безпеки підприємств України.

Мета статті – розгляд основних теоретичних підходів до визначення сутності поняття «фінансова безпека підприємства», а також визначення й систематизація загроз фінансовій безпеці вітчизняних суб'єктів господарювання.

Метод (методологія): метод системного підходу, горизонтальний і вертикальний аналіз.

Результати. Фінансова безпека суб'єктів підприємницької діяльності є базовою компонентою мікрорівня, яка зумовлює й визначає фінансову безпеку регіонів, галузей (сфер діяльності) та держави загалом. Умовно всі підходи до визначення поняття «фінансова безпека підприємства» можна поєднати в п'ять груп: фінансова безпека підприємства як один із складників економічної безпеки підприємства, як самостійний об'єкт управління, як певний фінансовий стан підприємства, як стан захищеності фінансових інтересів підприємства та як діяльність з управління ризиками.

Ідентифіковані й потенційні загрози фінансовій безпеці підприємства умовно можна поділити на зовнішні та внутрішні. Зовнішні загрози не залежать від діяльності підприємства; їх можна лише врахувати (якщо вони ідентифіковані) при організації діяльності підприємства. Внутрішні загрози викликані діяльністю самого підприємства: системою організації такої діяльності, рівнем фінансового менеджменту, кваліфікацією його керівництва тощо.

Останнього часу активізувалося багато факторів, які спричиняють загрозу та негативний вплив на рівень фінансової безпеки вітчизняних підприємств. Зростання загроз фінансовій безпеці підприємств потребує наразі швидкого адекватного реагування з боку власників та менеджерів вищої керівної ланки.

Ключові слова: фінансова безпека підприємства; ризики; загрози; капітальні інвестиції; фінансовий результат.

Olena Volodymyrivna LYSA

PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of Finance,
Oles Honchar Dnipropetrovsk National University
E-mail: elenalya@yandex.ua

FINANCIAL SECURITY OF A BUSINESS ENTITY IN MODERN CONDITIONS

Abstract

Introduction. The article investigates different approaches to the definition of the essence of the concept "financial security enterprise", and to the identification of the threats to the financial security of the national entity and the current state of financial security enterprises of Ukraine.

Purpose. The aim of the article is to review the main theoretical approaches to the definition of the essence of the concept of "financial security company" and to the determination and systematization of national security threats to financial entities.

The method (methodology). In this research we have used the following methods of investigation: method of systematic approach, method of horizontal and vertical analysis.

Results. Financial security of business entities is a basic component of the microlevel. It determines and defines the financial security regions, sectors (areas) and the state in general. Conventionally, all approaches to the definition of "financial security enterprise" can be combined into five groups: financial security company as one of the components of economic security, as an independent facility management, as a financial condition, as a state enterprise security and financial interests, and as the of risk management activity.

The potential threats to financial security of the company are identified. They can be divided into external and internal ones. External threats do not depend on the enterprise activity. They can be only considered (if they are identified) in the in the process of organization of the company activity. Internal threats are caused by the activities of the enterprise itself: the by the system organization of such activities, by the level of financial management, by the qualification of its leaders etc. more.

Recently, many factors, that cause a threat and negative impact on the financial security of domestic enterprises, have intensified. That fact, that the threats to financial security of the company have been increasing, causes the need for some rapid actions which should be done by the owners of the enterprise and its top managers.

Keywords: financial security of the company; risks; threats; capital investments; loss.

JEL classification: B26

Вступ

Однією з найважливіших умов виходу економіки України з кризи, подальшого поступового її розвитку є відновлення прийняттого рівня фінансової безпеки, який дозволив би захистити державу та її суб'єктів від різного роду загроз. У системі фінансової безпеки держави важливими, на нашу думку, є дві основні компоненти мікрорівня: фінансова безпека суб'єктів підприємницької діяльності (перш за все – реального сектору) та фінансова безпека домогосподарств. Ці компоненти є базовими для підтримання фінансової безпеки регіонів, галузей (видів діяльності) та держави загалом на необхідному рівні. Наразі можемо спостерігати досить складну ситуацію у сфері функціонування вітчизняних підприємств (особливо промислових), яка погіршується зі зростанням ризиків і загроз їх господарській і фінансовій діяльності.

Мета та завдання статті

Метою нашої статті є розгляд основних теоретичних підходів до визначення сутності поняття «фінансова безпека підприємства», а також визначення й систематизація загроз фінансовій безпеці вітчизняних суб'єктів господарювання. Для досягнення мети поставлені й вирішені такі завдання: ознайомлення з поглядами різних науковців і дослідників на сутність фінансової безпеки підприємства та їх групування залежно від визначальних (об'єктних) характеристик; аналіз динаміки кількісних макропоказників, що характеризують результати діяльності суб'єктів підприємництва; обґрунтування й систематизація загроз фінансовій безпеці підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження

Існують різні підходи до визначення поняття «фінансова безпека підприємства». Умовно їх можна поділити на п'ять груп:

- фінансова безпека підприємства як один із складників економічної безпеки підприємства з відповідними інструментами управління нею;
- фінансова безпека підприємства як самостійний об'єкт управління, здатність останнього ефективно використовувати свій ресурсний потенціал;
- фінансова безпека підприємства як певний фінансовий стан підприємства, який характеризується відповідною стійкістю до зовнішніх і внутрішніх загроз;
- фінансова безпека підприємства як стан захищеності фінансових інтересів підприємства від різного роду загроз;
- фінансова безпека підприємства як діяльність з управління ризиками.

Крім того, окремі науковці наполягають на комплексному підході до визначення сутності цієї категорії, який поєднує вищенаведені підходи.

Перший підхід знайшов своє відображення в наукових працях І. В. Багровецької, К. С. Горячевої, М. М. Єрмошенко, Є. М. Івашини, Л. С. Козак, Л. А. Некрасенко, Ю. М. Рибалки, І. В. Чібісової та інших. Так І. В. Багровецька та Л. С. Козак вважають, що «фінансова безпека підприємства – це важлива складова частина економічної безпеки, що базується на незалежності, ефективності і конкурентоспроможності господарюючого суб'єкта, яка відображається через систему критеріїв і показників його фінансового стану, що характеризують збалансованість фінансів, достатню ліквідність активів і наявність необхідних

резервів» [1]. На думку Л. А. Некрасенко та Ю. М. Рибалки, «фінансова безпека підприємства – це складова економічної безпеки підприємства, яка полягає у наявності такого його фінансового стану, який характеризується: збалансованістю і якістю фінансових інструментів, технологій і послуг; стійкістю до загроз; здатністю підприємства забезпечувати реалізацію фінансових інтересів, також місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів; а також спрямованістю на ефективний і сталий розвиток» [2].

Другого підходу дотримуються такі науковці, як О. В. Ареф'єва, Є. К. Бондаренко, В. С. Домбровський, О. С. Журавка, А. О. Єпіфанов [3], В. І. Мунтіян, Т. Б. Кузенко О. Л. Плachtун, а також Ю. Б. Кракос, Р. О. Разгон [4] та деякі інші. З їх точки зору, «фінансова безпека розглядається як здатність суб'єкта підприємництва здійснювати свою господарську, зокрема й фінансову діяльність, ефективно і стабільно шляхом використання сукупності взаємопов'язаних діагностичних, інструментальних та контрольних заходів фінансового характеру, що мають оптимізувати використання фінансових ресурсів, забезпечити належний їх рівень та нівелювати вплив ризиків» [3]. «Суть фінансової безпеки полягає у здатності підприємства самостійно розробляти та проводити фінансову стратегію відповідно до цілей корпоративної стратегії, в умовах невизначеного і конкурентного середовища» [4].

Третього підходу дотримуються науковці І. О. Бланк [5], О. І. Воробйова [6], О. Е. Пономаренко, І. В. Нартова та Я. О. Кіріченко [7] та інші. На думку І. О. Бланка, «фінансова безпека підприємства – це кількісно і якісно детермінований рівень фінансового стану підприємства, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього й внутрішнього характерів, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії й створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого зростання в поточному й перспективному періодах» [5]. Водночас О. І. Воробйова вважає, що «фінансова безпека суб'єкта господарювання – це узагальнююча характеристика стану фінансів відповідного суб'єкта господарювання на встановлену дату, яка свідчить про фінансові можливості та спроможність виконувати зобов'язання і ефективно функціонувати в умовах нестабільності, невизначеності та різних фінансових і господарських ризиків» [6, с. 6]. І. В. Нартова та Я. О. Кіріченко зазначають, що «фінансова безпека підприємства – це фінансовий стан, який характеризується, по-перше, збалансованістю і якістю сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, котрі використовуються підприємством; по-друге, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз; по-третє, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію власних фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів; по-четверте – забезпечувати ефективний і сталий розвиток цієї фінансової системи. Інакше кажучи, фінансова безпека – багатогранне комплексне поняття, що забезпечує дотримання заданого режиму роботи підприємства серед численних ризиків господарювання» [7].

Четвертий підхід досить вдало, на нашу думку, охарактеризувала дослідниця Я. І. Мулик, яка вважає, що «фінансова безпека підприємства – це стан захищеності фінансових інтересів підприємства на всіх рівнях його фінансових відносин від впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, який забезпечує його самозбереження та розвиток у поточній та стратегічній перспективах» [8].

П'ятий підхід реалізований у наукових працях О. А. Кириченко, І. В. Кудрі [9], А. І. Бартиш, В. І. Куцик та інших. На їх думку, «фінансову безпеку підприємства визначають як діяльність з управління ризиками та захисту інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз з метою забезпечення стабільного розвитку підприємництва та зростання його власного капіталу в поточній і стратегічній перспективах» [9].

Узагальнюючи вищенаведене, можемо зазначити, що кожен з цих підходів має право на існування. На нашу думку, тут може бути доречним комплексний підхід, згідно з яким сутність фінансової безпеки підприємства може бути охарактеризовано як такий стан фінансів підприємства, який дозволяє протистояти ідентифікованим і потенційним загрозам шляхом ефективного управління формуванням і використанням капіталу, а також ризиками в процесі своєї діяльності.

Останніми роками динаміка розвитку промислових підприємств, які раніше складали основу вітчизняного виробництва, показує незадовільні темпи. Як можемо бачити з даних, наведених у таблиці 1, за досліджуваний період кількість підприємств зросла на 5 %, однак тут слід розуміти, що таке зростання відбулося більшою мірою внаслідок розукрупнення бізнесу для отримання можливості оптимізувати податкові платежі (перейти на сплату єдиного податку). Так, за даними органів статистики [10], за 2012-2014 роки кількість великих підприємств знизилася на 201 одиницю, а кількість середніх підприємств – на 4283 одиниці.

Зростання номінального ВВП за досліджуваний період цілком зрозуміле, оскільки відбулося суттєве зростання цін. При цьому порівняння таких показників, як номінальний та реальний ВВП з урахуванням індексу ВВП та індексу інфляції, дозволяє отримати більш зважену оцінку: обсяг ВВП у 2014 році суттєво скоротився і ця тенденція продовжилася на 2015 рік (хоча й меншим темпом). Особливо постраждало промислове виробництво. Індекс промислової продукції показав суттєве зниження за досліджуваний період (на 12,6 %), при цьому така тенденція була притаманна всім видам промислової діяльності.

Таблиця 1. Основні макропоказники, що характеризують узагальнені результати діяльності суб'єктів підприємництва в Україні*

Показники		2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	Темп приросту базисний, %
Кількість підприємств	Кількість, тис. одиниць	1104,7	1138,3	1109,6	1159,9	-
	Темп приросту ланцюговий, %	-	+3,0	-2,5	+4,5	+5,0
ВВП у фактичних цінах (номінальний)	Обсяг, млрд грн	1459,1	1522,7	1586,9	1979,5	-
	Темп приросту ланцюговий, %	-	+4,3	+4,2	+24,7	+35,7
	Обсяг, млрд дол. США	175,8	183,3	131,8	90,6	-
	Темп приросту ланцюговий, %	-	+4,3	-28,1	-31,3	-48,5
Реальний ВВП (у цінах попереднього року)	Обсяг, млрд грн	1408,9	1410,6	1365,1	1430,2	-
	Темп приросту ланцюговий, %	-	-0,1	-3,2	+4,8	x
Індекс ВВП (у цінах попереднього року), %		100,2	100,0	93,4	90,1	-10,1
Індекс споживчих цін	Індекс, %	99,9	100,5	124,9	143,3	-
	Темп приросту ланцюговий, %	-	+0,6	+24,3	+14,7	+43,4
Індекс промислової продукції, %		99,5	95,7	89,9	87,0	-12,6
Індекс цін виробників промислової продукції	Індекс, %	100,3	101,7	131,8	125,4	-
	Темп приросту ланцюговий, %	-	+1,4	+29,6	-4,9	+25,0
Фінансовий результат до оподаткування	Обсяг, млрд грн	101,9	29,3	-523,6	-340,1	-
	Темп приросту ланцюговий, %	-	-71,25	-1787,0	+35,1	-333,8
Частка підприємств, які отримали збиток, у загальній кількості підприємств, %		35,5	34,1	33,7	26,3	-25,9
Капітальні інвестиції	Обсяг, млрд грн	273,3	249,9	219,4	273,1	-
	Темп приросту ланцюговий, %	-	-8,6	-12,2	+24,5	-0,1
	Розрахунковий обсяг у цінах 2012 року, млрд грн	273,3	246,4	151,4	201,8	-
	Темп приросту ланцюговий, %	-	-9,8	-12,2	+33,3	-26,2
Індекс капітальних інвестицій, %		108,5	88,9	75,9	98,3	-9,4
Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) в економіку України	Обсяг, млрд дол. США	55,3	57,1	45,7	43,4	-
	Темп приросту ланцюговий, %	-	+3,3	-19,9	-5,0	-21,5

* За 2014-2015 роки дані наведені без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та без частини зони проведення АТО.

Складено автором за даними [10].

Так для добувної промисловості і розроблення кар'єрів індекс знизився на 15,8 %, для переробної промисловості індекс знизився на 10,8 %, а для постачання електроенергії, газу, пари та кондиціонованого повітря – на 13,7 % [10].

Фінансовий результат до оподаткування засвідчує збитковість діяльності економічних суб'єктів упродовж останніх двох років. Попри те, що частка збиткових підприємств у загальній їх кількості скоротилася, обсяги збитків зросли, при цьому збитків зазнала значна кількість великих і середніх підприємств, яка виробляє превалюючу частку ВВП.

Номінальний обсяг капітальних інвестицій майже не змінився, однак індекс капітальних інвестицій і розрахункові значення обсягу реальних інвестицій свідчать про наявність тенденції до зниження інвестиційної активності в реальному секторі економіки. При цьому значно скоротилася частка освоєних

капітальних інвестицій, здійснених за рахунок коштів державного бюджету – з 7,1 % у 2011 році до 1,2 % у 2014 році зі зростанням до 2,5 % у 2015 році. Як і раніше, найбільшим джерелом капітальних інвестицій для підприємства є його власні кошти (67,5 % від загального обсягу капітальних інвестицій у 2015 році).

Слід також відзначити деяку зміну в структурі капітальних інвестицій за видами економічної діяльності. Наразі превалюють інвестиційні потоки в сільське, лісове та рибне господарство, особливо в лісове господарство та лісозаготівлі (за 2012-2015 роки індекс зріс майже вдвічі) та рибне господарство (індекс зріс на 41,6 %). Натомість суттєво скоротився обсяг капітальних інвестицій у промисловість (на 25,5 %), особливо в добувну промисловість і розроблення кар'єрів (на 43,0 %). Це відбувається на тлі зростання зношеності основних фондів вітчизняних підприємств. Так ступінь зношеності основних фондів у добувній промисловості 2014 році становив 65,3 %, у переробній промисловості – 56,9 %, у постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – 61,4 % [10]. Усе вищенаведене свідчить про небажання інвесторів (у тому числі власників підприємств) вкладати кошти в переоснащення діючих виробничих потужностей підприємств тих видів економічної діяльності, які не можуть принести прибуток у короткостроковій перспективі.

Щодо обсягу прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в акціонерний капітал, статистичні дані свідчать про його скорочення на 21,5 % за досліджуваний період (у дол. США). Однак слід наголосити, що, враховуючи значний рівень девальвації вітчизняної валюти (майже в 3 рази), такий рівень зниження обсягу прямих іноземних інвестицій є цілком прийнятним. Проте, досліджуючи перелік країн походження цих інвестицій, можемо бачити, що найбільший обсяг ПІІ надходить до України з офшорних зон, тобто можна вважати, що в економіку повертаються кошти (хоча й у значно меншому обсязі), вивезені вітчизняними підприємцями раніше. Досить суттєва частина інвестицій (біля 27 %) надійшла до організацій, які провадять фінансову та страхову діяльність, на вимогу КМУ і НБУ щодо докапіталізації банківських установ та страхових компаній.

Узагальнюючи вищенаведене, можемо зазначити, що процеси, які відбуваються останнього часу в економічному й політичному середовищі України, становлять суттєву загрозу фінансовій безпеці вітчизняних підприємств, особливо промислових. Втративши ринки збуту своєї продукції, довгострокові джерела фінансування, окремі великі й середні підприємства виявилися не в змозі надалі продовжувати свою офіційну діяльність з позитивними фінансовими результатами, тому вимушені були або зупинити свою діяльність, або перевести її в тіньовий сектор. Політична та економічна нестабільність у державі також не дає можливості підприємствам прогнозувати результати своєї діяльності навіть на короткострокову перспективу.

Фінансова безпека підприємства постійно піддається впливу різного роду загроз. Ідентифіковані й потенційні загрози фінансовій безпеці підприємства умовно можна поділити на зовнішні та внутрішні (рис. 1). Зовнішні загрози не залежать від діяльності підприємства; їх можна лише врахувати (якщо вони ідентифіковані) при організації діяльності підприємства. Такі загрози відносяться до чинників ризику зовнішнього для підприємства середовища. Внутрішні загрози викликані діяльністю самого підприємства: системою організації такої діяльності, рівнем фінансового менеджменту, кваліфікацією його керівництва (як вищої, так і середньої ланки).

Останнього часу активізувалося багато з вищенаведених загроз фінансовій безпеці підприємства, особливо з числа зовнішніх.

Будь-яка підприємницька діяльність безпосередньо пов'язана з різного роду ризиками, які викликані невизначеністю ситуації. Невизначеність зазвичай зростає в міру зростання періоду часу, на який розрахована дія того чи іншого рішення, прийнятого підприємцем. Тому вважається, що ризики підприємницької діяльності зростають зі зростанням невизначеності ситуації (нааявністю багатьох альтернативних варіантів рішення) та періоду часу, впродовж якого прийняте рішення впливатиме на діяльність підприємства. До складу ризиків, що спричиняють загрозу фінансовій безпеці підприємства, можна зарахувати:

- ризик втрати ліквідності й платоспроможності;
- ризик втрати фінансової стійкості;
- ризик отримання збитків від підприємницької діяльності (або окремих її видів – операційної, інвестиційної чи фінансової діяльності);
- ризик зниження рівня оборотності капіталу;
- інші види ризиків.

Більшість науковців вважає, що поняття «ризик» і «загроза» є тотожними і фактично не відрізняються за сутністю. Однак окремі економісти з цим не погоджуються, оскільки вважають, що це все ж таки різні поняття, хоча й зберігають зв'язок одне з одним: коли існує загроза впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, то при прийнятті певних рішень виникає ризик втрати фінансової стійкості й неможливості досягнення запланованих результатів. Вважаємо за доцільне погодитись із тим, що поняття «ризик» і «загроза» дещо відрізняються за характером прояву: загрози фінансовій безпеці підприємства характеризують певні небажані для підприємства події, а ризики – ймовірність їх настання.

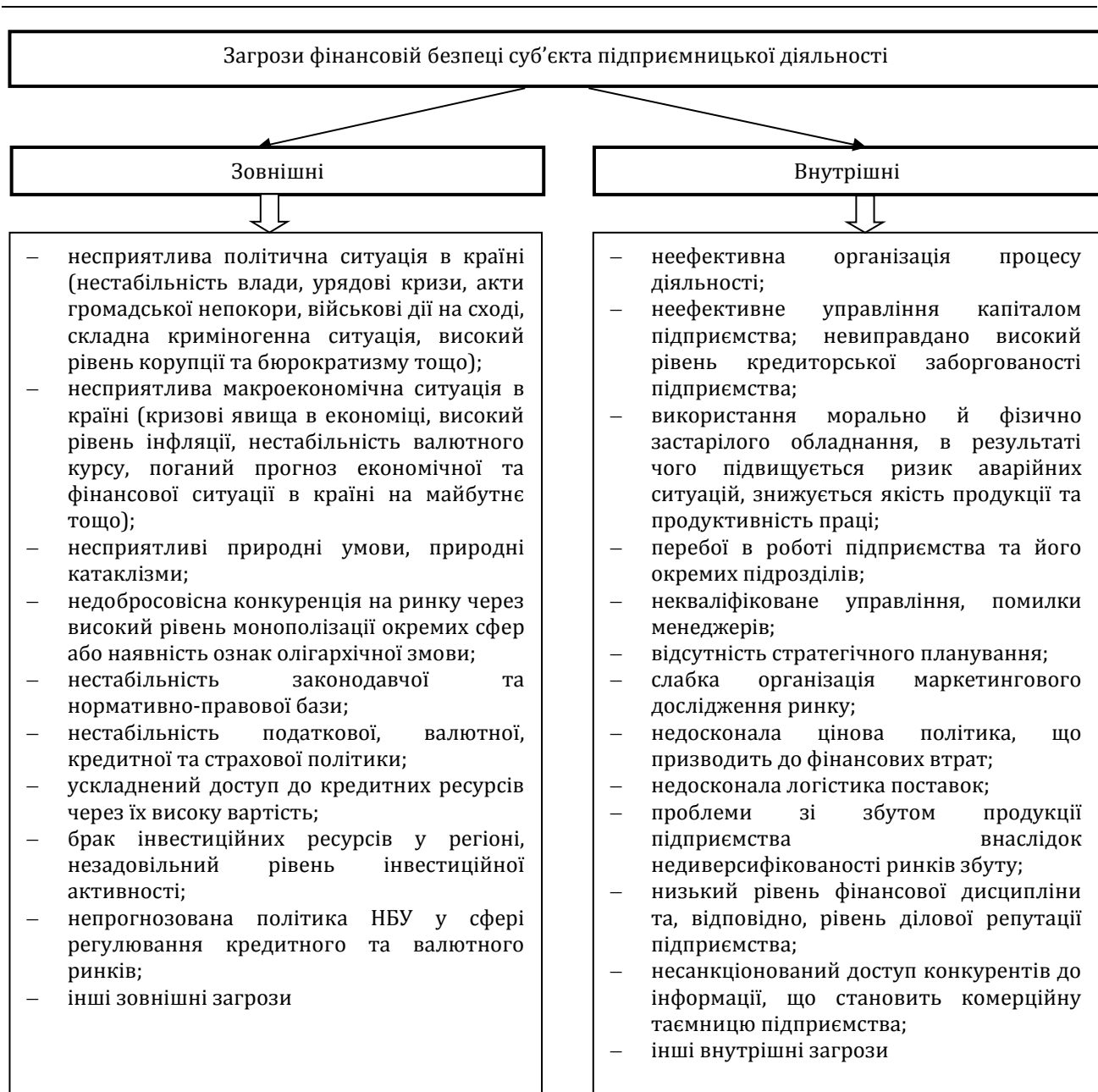

Рис. 1. Зовнішні та внутрішні загрози фінансовій безпеці вітчизняного підприємства

Висновки та перспективи подальших розробок

Фінансова безпека підприємств може розглядатися з різних точок зору: як один із складників економічної безпеки підприємства, як самостійний об'єкт управління, як певний фінансовий стан підприємства, як стан захищеності фінансових інтересів підприємства або як діяльність з управління ризиками. Окремі з цих підходів можуть інтегруватися в комплексне визначення сутності поняття «фінансова безпека підприємства». Будь-яке підприємство в процесі своєї діяльності стикається з великою кількістю загроз своїй фінансовій безпеці, на які має адекватно реагувати. Умовно їх можна поділити на ідентифіковані та потенційні, а також зовнішні та внутрішні. Останнього часу активізувалося багато факторів, які спричиняють загрозу та негативно впливають на рівень фінансової безпеки вітчизняних підприємств. Це фактори як макро-, так і мікрорівня, які раніше були недооцінені власниками або керівними менеджерами підприємств, а зараз фактично призвели до погіршення рівня платоспроможності промислових підприємств, зростання кількості збиткових підприємств з числа великих і середніх за розмірами (особливо металургійних, хімічних та машинобудівних), суттєвого скорочення обсягів їх офіційної діяльності, перетоку капіталу до так званого «тіньового» сектору економіки, що надалі може призвести до руйнації науко- та капіталоемних виробництв в економіці України.

Подальші дослідження можуть бути пов'язані з детальнішою ідентифікацією загроз фінансовій безпеці підприємств за видами економічної діяльності, а також оцінкою різних видів ризиків, що дозволить систематизувати підходи до забезпечення фінансової безпеки підприємств різних сфер і видів діяльності.

Список літератури

1. Козак, Л. С. Концептуальні та методичні засади формування механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства [Текст] / Л. С. Козак, І. В. Багровецька // Економіка і управління. – 2008. – №13. – С. 97-101.
2. Некрасенко, Л. А. Складові управління фінансовою безпекою підприємств [Електронний ресурс] / Л. А. Некрасенко, Ю. М. Рибалка. – С. 162-167. – Режим доступу: <<http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/3.2/162.pdf>>.
3. Єпіфанов, А. О. Фінансова безпека підприємств і банківських установ [Текст] : монографія / А. О. Єпіфанов. – Суми: ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2009. – 295 с.
4. Кракос, Ю. Б. Управління фінансовою безпекою підприємств / Ю. Б. Кракос, Р. О. Разгон // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2008. – № 1(1). – С. 86-97.
5. Бланк, И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия [Текст] / И. А. Бланк. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.
6. Воробйова, О. І. Фінансова безпека на мікро- та макрорівнях [Текст] / О. І. Воробйова // Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції. – 2012. – №2. – С. 6-10.
7. Нартова, І. В. Сутність дефініції «фінансова безпека» та суміжних категорій і понять [Електрон. ресурс] / І. В. Нартова, Я. О. Кіриченко. – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com/6_PNI_2012/Economics/3_102433.doc.htm>.
8. Мулик, Я. І. Сутність поняття «фінансова безпека підприємства»: систематизація наукових поглядів [Текст] / Я. І. Мулик // Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. – 2013. – №3(80). – С. 195-206.
9. Кириченко, О. А. Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах кризи [Текст] / О. А. Кириченко, І. В. Кудря // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 10. – С. 22-26.
10. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електрон. ресурс]. – Режим доступу:<<http://www.ukrstat.gov.ua>>.

References

1. Kozak, L. S. and Bahrovets'ka, I. V. (2008). Kontseptual'ni ta metodychni zasady formuvannya mekhanizmu zabezpechennya finansovoyi bezpeky pidpryyemstva. *Ekonomika i upravlinnya*, 13, 97-101.
2. Nekrasenko, L. A. and Rybalka Yu. M. (n.d.). *Skladovi upravlinnya finansovoyu bezpekoyu pidpryyemstv*. Retrieved from: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/3.2/162.pdf>.
3. Yepifanov, A. O. (2009). *Finansova bezpeka pidpryyemstv i bankivs'kykh ustanov*. Sumy: UABS NBU.
4. Krakos, Yu. B. and Razhon, R. O. (2008). *Upravlinnya finansovoyu bezpekoyu pidpryyemstv. Ekonomika ta upravlinnya pidpryyemstvamy mashynobudivnoyi haluzi: problemy teorii ta praktyky*, 1(1), 86-97.
5. Blank, Y. A. (2004). *Upravlenye fynansovoy bezopasnost'yu predpryyatyya*. Kyiv: Эл'га, Ника-Тсентр.
6. Vorobyova, O. I. (2012). *Finansova bezpeka na mikro- ta makrorivnyakh. Naukovyy visnyk: finansy, banky, investytsiyi*, 2, 6-10.
7. Nartova, I. V. and Kirichenko, Ya. O. (2012). *Sutnist' definitysi «finansova bezpeka» ta sumizhnykh katehoriy i ponyat'*. Retrieved from: http://www.rusnauka.com/6_PNI_2012/Economics/3_102433.doc.htm.
8. Mulyk, Ya. I. (2013). *Sutnist' ponyattya «finansova bezpeka pidpryyemstva»: systematyzatsiya naukovykh pohlyadiv. Zbirnyk naukovykh prats' Vinnyts'koho natsional'noho ahrarnoho universytetu*, 3(80), 195-206.
9. Kyrychenko, O. A. and Kudrya, I. V. (2009). *Vdoskonalennya upravlinnya finansovoyu bezpekoyu pidpryyemstv v umovakh kryzy. Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, 10, 22-26.
10. *Ofitsyyny sayt Derzhavnoho komitetu statystyky Ukrainy*. (2016). Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Стаття надійшла до редакції 10.12.2016 р.